

КЪМ ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ ВЪВ ФИЛИАЛА НА ПУ “ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ” – ГРАД СМОЛЯН

Илияна Чакърова

ПУ “Паисий Хилендарски” – филиал Смолян,
pet_iliana@yahoo.com

Резюме: В български висши училища, в които се провежда дистанционна форма на обучение е необходимо осигуряване на съответни учебно-методични материали, съобразяване със Системата за натрупване и трансфер на кредити в страните от Европейската общност (ECTS), и разбира се – утвърждаване на правила за организация и провеждане на подобен тип обучение от Академическия съвет на съответното училище, изготвени съгласно изискванията на българското законодателство. В работата се представя подход за въвеждане на елементи на дистанционно обучение в изнесено звено на ПУ „П. Хилендарски“ – Филиала в гр. Смолян. Особено внимание е обърнато на специфичните проблеми, съпътстващите представения подход, и са предложени конкретни решения за тяхното преодоляване.

Ключови думи: дистанционно обучение, организация и провеждане на ДО, система за натрупване и трансфер на кредити, интегрирана образователна среда за е-обучение.

1. Увод

През ХХ-ти век развитието на компютърната техника даде възможност на човечеството знанията му да бъдат представяни и в електронен вид. С помощта на съвременните компютри се повиши многократно скоростта при работа с информацията. Новите информационните технологии предоставиха нови алтернативи за обучение по начин, немислим няколко десетилетия преди това. В частност, постиженията на телекомуникационните технологии проправиха пътя за развитието на нови технологии за обучение и средства за комуникация, които могат да предоставят знания без ограниченията на традиционния начин на обучение. Новите технологии допринесоха много и за развитието на *дистанционното обучение* (ДО). В момента, голям брой учебни, научни, културни и търговски организации, използват някаква форма на ДО. Някои от причините за широкото разпространение в последните години на този начин на обучение са следните:

- ✧ намаляваща цена на хардуера, софтуера и телекомуникационните услуги;
- ✧ младото поколение притежава все по-добра компютърна грамотност и повишен интерес към новите технологии;
- ✧ достъпът до компютри е улеснен (в сравнение с предходните години);

✧ интерфейсът непрекъснато се подобрява (придружен с развитие на мултимедия), и др.

Въпреки това, при въвеждането и използването на ИТ, образователните и научните организации се сблъскват непрекъснато с различни проблеми от финансово и методическо естество. Някои от тези проблеми могат да се разрешат чрез ДО, при което:

- ✧ цената на обучение се понижава;
- ✧ появяват се нови възможности за обучение на хора, които работят и желаят чрез обучение да подобрят своята квалификация;
- ✧ предоставят се възможности за учене през целия живот на хора, различни по възраст, начин на живот, стереотип на учене, и др.

2. Същност на дистанционното обучение

ДО има над стогодишна история. В съвременния, четвърти етап от развитието си, тази форма за обучение се базира на най-високите телекомуникационни, информационни и мрежови технологии, които доставят пълна и навременна информация за обучение и квалификация с поддържането на асинхронна и синхронна връзка чрез компютър, практически на всяко работно място и във всяка една географска точка на света. Естествена база на този етап е електронната мрежа *Интернет*. Несъмнено, „... целта на съвременното дистанционно и електронно обучение може да се формулира просто – на всеки човек, нуждаещ се от знания и умения, да се предостави достъп до обучение чрез подходящи за съответния индивид методика, средства и технологии“ [1].

При ДО ученето може да бъде индивидуално или групово, като и в двата случая то може да става без физическото присъствие на преподавателя. Учебният материал трябва да бъде структуриран в такава форма, че да позволява ученето самостоятелно и от разстояние. Факт е, че за да има добра ефективност едно обучение са нужни подходящи учебни материали, изготвени от възможно най-добрите учени в съответната област.

В литературата [1, 2, 3, 4, 7, 10, 14] ДО се характеризира като отворено, гъвкаво, автономно, индивидуално и насочено пряко към обучаемия.

Отвореността на дистанционната форма на обучение се свързва със:

- ✧ стремеж към задоволяване на непрекъснато променящите се потребности на студентите и на обществото;
- ✧ удовлетворяване на силно диференцираните нужди от знания на всеки конкретен обучаем;
- ✧ бързо адаптиране на отделните курсове към динамичната на бизнес средата;

✧ приспособяване към натовареността, семейните ангажименти и бюджета на обучаемите;

✧ използване на нетрадиционни форми на обучение, разработване на конкретни казуси и курсови задачи, участие в симулационни игри и пр.

Гъвкавостта и широката достъпност на ДО са свързани предимно с:

✧ постигане на съответствие и постепенен преход между различните стилове и форми на учене, които вече съответният обучаем е използвал;

✧ допускане на разнообразие и мобилност на обучението чрез консултации със специално подготвени консултанти (*тьютори*) извън традиционните университетски лекции и използване на медии по подходящ начин;

✧ вариативност на обучението и консултирането чрез използване на локални учебни центрове в близост до населеното място на обучавания;

✧ гъвкав учебен график съобразно натовареността на обучаемия, с осигуряване на връзки от тип 24/7, и др.

При ДО качествено нова роля има и преподавателят. От основен източник на информация при конвенционалното обучение, той се превръща в консултант и мениджър за обучаемия. Поради това, преподавателят (представител в съответния локален център, т.н. тютюр) е включен много активно в следните видове дейности:

✧ организиране и провеждане на обучението в съответствие със специфичните изисквания на тази нетрадиционна форма;

✧ мотивиране на обучаемите;

✧ предоставяне на информация в специално разработени за целите на дистанционното обучение учебници, в които са поместени задачи за самостоятелна подготовка и тестове за самооценка на знанията след всеки раздел;

✧ разработване на интересни, актуални и близки до практиката форми за самостоятелна работа – казуси, курсови задачи, курсови проекти и др.;

✧ умения за водене на консултации не под формата на класически лекции, а като дискусии (включително видео и аудио конференции), по време на които може да се поднесе и по-актуална информация, както и да се обсъждат мнения на други автори в съответната област;

✧ оценяване на самостоятелната работа на обучаемите и на техните знания;

✧ осъществяването на обратна връзка чрез резолюции, бележки и препоръки за бъдещата работа, отразени в края на самостоятелните разработки на студентите.

В САЩ подобно обучение имат 200 университета и 1000 колежа. Във Великобритания, по разнообразни дистанционни програми се работи в 50 университета [12].

Отвореният университет (Open University) във Великобритания е инициатор както на съвременни програми за ДО, така и на непрекъснато съревнование между институциите, които предлагат тази форма на обучение. Европейската общност иницира създаване на организации на университетите с дистанционно обучение, както и разпространение и акредитация на техните програми.

3. Дистанционно обучение в България

Световните тенденции в образованието оказаха влияние и в нашата страна [3]. През 2003 г. МОМН формира работна група, която изготви проект (от 10.04.2003 г.), който се прие с Постановление № 292 на Министерския съвет от 02.11.2004 и обнародван в ДВ, бр. 99 от 09.11.2004. Така че вече е факт *Наредбата за държавни изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (ВУ)*.

СУ „Св. Климент Охридски“, ТУ – София, ПУ „Паисий Хилендарски“, РУ „Ангел Кънчев“ и други висши училища в страната в продължение на няколко години разработват Web-базирани платформи за ДО. На организирания национални семинари на тема *„Новите технологии в образованието и професионалното обучение“* се представят по-голямата част от софтуерни платформи за ДО, създадени в български ВУ.

ДО предлага многообразие от учебни форми и материали, съобразени с индивидуалния начин на възприемане на всеки студент и дава различни възможности за консултация с преподавателя по всяка учебна дисциплина и останалите студенти от курса.

В българските висши училища, където е приета и действа дистанционната форма на обучение, изцяло са осигурени съответни учебно-методични материали. Тези комплекти учебни материали за обучение и самоподготовка, както и тестове за формиране на семестриалната част от оценката по съответната учебна дисциплина, студентите получават лично (при записването) или по пощата. Комуникацията ‘преподавател-студент’ се осигурява чрез успоредно използване на класически форми (поща, факс, телефон) и Web-базирани технологии. В България ДО е съобразено със *Системата за натрупване и трансфер на кредити* в страните от Европейската общност (*European Community Course Transfer System – ECTS*) [5, 7, 12, 13, 15].

Интерактивното взаимодействие между преподаватели и студенти се осигурява от *интегрирана образователна среда за дистанционно обучение*, която поддържа:

✧ административна база данни – студентско състояние, преподаватели, учебна документация;

✧ образователна база данни – образователни продукти;

✧ e-mail комуникация между студенти и преподаватели;

✧ on-line връзка между студенти и преподаватели и др.

Създаването на интегрирана система за ДО е сложна задача, изискваща много време за нейното разработване и изпробване. Поради тази причина, в България, днес, на практика не се предлагат подобни системи за е-обучение.

ДО в българските висши училища се организира съобразно утвърдени от Академическия съвет на съответното училище правилници за:

✧ организация и осигуряване на ДО;

✧ устройството и дейността на съответния център за ДО;

✧ подготовка и атестиране на учебно-методични материали за ДО.

Правилата са съставени на базата на анализ на учебно-методични материали и регламентация на дистанционното обучение в учебни институции в Европа и отговарят на изискванията на българското законодателство, на Държавните образователни изисквания (ДОИ) за всяка учебна дисциплина, на решенията на Националния съвет за дистанционно обучение и на препоръките от националните семинари за дистанционно обучение [5, 6]

4. Дистанционно обучение във филиала на ПУ – гр. Смолян

Миграцията, депопулацията и безработицата в България, които са с катастрофални размери в региони като Смолянския, поставят и пред образованието изискване да се предложат работещи модели за ресоциализация и реадaptация на местното население. Това предполага нова педагогическа интерпретация на формите, методите и похватите за обучение. Регионалните проблеми поставят пред педагогическото познание и друг проблем – адекватна теоретико-практическа подготовка и преквалификация на учителите от региона.

Въвеждането на дистанционна форма на обучение във филиала на ПУ в гр. Смолян, като начало, изисква решаване на следните проблеми:

✧ решение/съгласие от страна на ръководството на Филиала за поетапно експериментирание на тази алтернативна форма, вкл. санкция на академичното ръководство на ПУ (*краен срок – м. юли, 2011*);

✧ отчитане готовността на Филиала за провеждане на ДО (проучване сред преподавателският състав за наличност на подходящо подготвени и рецензирани учебни материали и провеждане на обучение с преподаватели за създаване на такива материали [17]);

✧ предлагане на специалности, по които да започне подготовката за провеждане на ДО (*краен срок – м. септември, 2011*);

✧ определяне (с решение на Филиален съвет) на учебни дисциплини, за които са подготвени и рецензирани учебно-методични материали, подходящи за провеждане на ДО. Учебните материали предназначени за ДО, за разлика от традиционните, които са *линейни* (всички теми са разположени в определен ред), са разработени по нови методики чрез използване на различни медии: печатни, аудио, видео и Интернет. Мултимедийните материали дават възможност на студентите по дадени теми да се обучават сами. За създаване на дистанционен учебен курс е необходимо да се определят: структурата на курса, включените учебни материали и средствата за поддръжка на курса. Поради тези причини, авторът на дистанционните учебни материали е основна ключова фигура в процеса на организация на дистанционното обучение, а неговият избор е от решаващо значение за успешното (или не) провеждане на самото обучение (*краен срок – м. септември, 2011*);

✧ определяне (с решение на Академичен съвет) кои учебни дисциплини (при готовност и на цели специалности) могат да преминат единствено в тази форма на обучение, с цел финансови икономии за филиала, и включване на това решение в предстоящия кандидатстудентски Справочник на ПУ (*краен срок – м. декември, 2011*);

✧ подготовка на компютърна зала(и) за провеждане на ДО (филиален център за ДО) (*краен срок – м. декември, 2011-януари 2012*);

✧ обучение във филиала на преподаватели (*тьютори*) по одобрените дисциплини (и служителите) за провеждане на ДО по *Наредбата за държавни изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища* (*краен срок – м. март, 2012*);

✧ след направеното проучване за кои дисциплини има подходящо изготвени учебно-методични материали се изготвя план-програма за провеждане на ДО (учебен график) (*краен срок – м. март, 2012*);

✧ инсталиране на платформа за ДО (интегрирана система/интегрирана образователна среда за ДО – това може да е системата *Moodle* или платформата *PeU*, която е разгърната в ПУ) и нейното експериментиране (*краен срок – м. юни, 2012*);

✧ през новата учебна 2012/2013 година внедряване на интегрирана образователна среда за ДО (*краен срок – м. октомври, 2012*).

Специалности, преподавателите на които имат предварителна подготовка с учебни материали, подходящи за новата форма на обучение, са Математика и информатика, История и география, Туризъм. Ежедневният ритъм на промени и преоценка на ценности най-вече ангажира дисциплини, свързани с изучаване на обществото и динамично изменящите се информационни условия в него като история, география, икономика, информационни технологии и информатика, и др.

Следва да се обърне внимание, че стандартните учебни помагала, предназначени за ВУ, са във форма, неподходяща за директно разполагане в съществуващите софтуерни платформи за ДО.

Възможни са **три подхода** към решаването на проблема за използване на вече създадени (конвенционални) учебни материали в конкретна среда за е-обучение (СеО). При *първия подход* учебните единици се трансформират директно в съответни техни електронни варианти (например в html, doc, pdf или други файлови формати), след което се разполагат в базата от учебни материали на съответната СеО. При *втория подход*, авторите на учебни курсове създават виртуални учебни материали като следват методиката за проектиране и публикуване на СеО (евентуално използвайки елементи от "старите" материали). На практика това означава пренаписване на учебните материали за новата СеО. При *третия подход* авторите трансформират учебни материали, разположени върху конвенционални носители във виртуални, използвайки средства, предлагани от самата СеО [17].

Практиката доказва, че при ДО се подобряват някои аспекти и елементи на обучението като:

✧ разликите в нивата на знанията и особеностите на отделните студенти от дадена група затруднява ефективното провеждане на обучението по традиционните методи;

✧ преподавателят не предоставя механично съдържанието на учебния курс. Развивайки модела на обучение във виртуален клас, учениците изхождат от това, че преподавателят помага на студентите да изработят свое собствено разбиране на материала от изучавания курс;

✧ интерактивност на процеса на обучение, при който преподавателят и студентът са участници в диалог, в хода на който знанията на всеки от тях се трансформират, уточняват и се проверява дълбочината на разбиране на материала;

✧ възможност (за разлика от традиционното обучение) на всички студенти да се предоставят възможност за общуване с водещи специалисти в изучаваната предметна област;

✧ осигуряване на студентите със софтуерни средства за обработка на данни и знания, и за решаване на практически значими проблеми;

✧ положително отношение на студентите към процеса на обучение и увеличаване на тяхната активност и независимост, и др.

ДО дава и добра възможност на всеки човек, макар и в по-късна възраст, да осъществи мечтата си да има това образование и професионална квалификация, които е искал като дете; детската мечта, която не е станала реалност, поради всевъзможни пречки, породени от средата в която живее:

✧ обикновено родителите определят професионалното развитие на децата си, тъй като те финансират образованието на всеки в ранните му години и съзнателно или не, те налагат своята представа за доброто бъдеще на техните деца;

✧ почти за всеки в България, приоритет не е професията, а размерът на заплата при избраната от него работа;

✧ човек често поставя на първо място интересите на децата си, на семейството си, на вече възрастните си родители;

✧ наличие на здравословни и/или семейни проблеми.

Животът показва, че най-доброто за всеки човек е, когато пречките, с които се сблъсква, му помогнат да осъществи мечтите си. Ситуациите, които го водят до “задънена улица”, често отрищват у него нужната енергия за мечтаната промяна. Тогава реализирането на мечтите му е вид алтернатива за да избяга от проблемите си. Това, което може да доведе до кардинална промяна е смяната на професия или допълнителна специализация в желаната сфера. На по-късна възраст добрата алтернатива за това е дистанционната форма на обучение, тъй като само при нея се създава възможност за обучаемите сами да определят интензивността, времето и мястото на провеждане на учебния процес. Лекционните и семинарни занятия се провеждат в удобно за студентите време, като не изискват тяхното откъсване от работната и семейна среда.

Филиалът на ПУ в град Смолян има бъдеще, ако остане образователна институция, която създава условия за обучение на бъдещи учители или преквалификацията им, на базата на модифициране на стари и търсене на нови по-гъвкави форми на обучение.

Отварянето на държавните граници и рекламирането на региона като туристически пазар разширява възможностите за привличане на студенти от северна Гърция и Турция за обучение в специалности “Туризм” и “Математика и информатика”. В тези времена на тотален финансов колапс и най-вече такъв в сферата на образованието, това е една добра финансова възможност за Филиала.

5. Перспективи

Дистанционното обучение е стратегия и на новото столетие. То е основата на модерното осъществяване на целите и задачите на непрекъснатото образование – формално и неформално. Социалната, индустриалната и бизнес средата на 21-то столетие ще се доминира от нови форми и равнище на компетентност и ключово понятие в нея ще е интерактивността – не само между отделни индивидуалности, но и между образователните институции. От образователните институции се очаква не само да подготвят хората така, че

да могат бързо да реагират на изискванията на пазара, но и да се чувстват по-удовлетворени от професионалното си развитие и постижения.

Учащите, които се обучават в среда на ДО, се справят също толкова добре и дори по-добре със задачите, дейностите и изпитите в сравнение с учащи се в традиционната форма на обучение. Но за тази цел те трябва непрекъснато да бъдат упорити и да имат ясно съзнание за ситуацията, в която се намират. Самостоятелността, желанието за учене и личната отговорност са важни предпоставки за успех. Затова някои считат, че дистанционното обучение е най-подходящо за по-възрастни, мотивирани, самоорганизиращи и вече завършили средно образование учащи се.

Най-сериозните *недостатъци* при внедряването на мултимедийните технологии в образованието са:

- ✧ темповете на развитие на компютърните технологии през последните години са главозамайващи. Всеки ден на пазара се предлага все по-съвършен хардуер и софтуер. Съществуващата не само във висшите училища, но и в другите образователни структури база, за кратко време се оказва не до там актуална. Постоянното обновяване не винаги е целесъобразно и икономически оправдано. Това обаче води до намаляване на доверието в учащите се, отпукване на ефективността и качеството на тяхното обучение. Оттук и положителната мотивация за учебна дейност намалява;

- ✧ възможностите за ползотворни дискусии поне на този етап са ограничени в сравнение с традиционните методи;

- ✧ възможностите им поне до момента се ориентират предимно към запознаване на обучаемите с учебния материал или практика изобщо;

- ✧ високи цени на качествения лицензиран софтуер;

- ✧ опасенията, че при разработване на обучаващи системи и програми може да се достигне до разкриване на производствени тайни;

- ✧ създаването на изследователска група, която да сътвори софтуер за целите, с които ще се разработва конкретната мултимедийна технология, отново поставя въпроса за икономическата цена на тази иновация, изискват се сериозни капиталовложения.

ДО има добро бъдеще, защото съчетава традиционните форми с възможностите на интернет-комуникациите. Освен това, има и социална насоченост, тъй като създава възможности за образование на хора с увреждания, на заети в производството или в други дейности, на майки с малки деца и живеещи в отдалечени населени места.

Литература

- [1] *Е-обучението в информационното общество: технологии, модели, системи, достъпност и качество* (Г. Тотков ред.), Университетско издателство, Пловдив, 2011.
- [2] Doneva R., G. Totkov, E. Somova, Open and Distance Education at Plovdiv University (1995 – 2000), Юбилейна научна сесия – 30 год. ФМИ, ПУ “П. Хилендарски”, Пловдив, 3-4.11.2000, 201-206.
- [3] Тотков Г., Е. Сомова, Р. Донева, За дистанционното обучение и развитието му в България, Юбилейна научна сесия – 30 год. ФМИ, ПУ “П. Хилендарски”, Пловдив, 3-4 ноември, 2000, 266-271.
- [4] <http://distancelearning.ncpedu.net>.
- [5] <http://ecet.ecs.ru.acad.bg/else>.
- [6] <http://elearning.hctp.acad.bg>.
- [7] <http://e-learning.vtu.bg>.
- [8] <http://www.ibsedu.com>.
- [9] <http://www.intstudy.com/articles/usadist.htm>.
- [10] <http://www.mtmcollege.org>.
- [11] <http://www.tugab.bg/cdo-learning.html>.
- [12] <http://www.nbu.bg>.
- [13] <http://www.uni-svishtov.bg>.
- [14] http://www.universities.com/Distance_Learning/.
- [15] <http://www.uni-vt.bg>.
- [16] <http://www-it.fmi.uni-sofia.bg/courses/elearning>.
- [17] Chakarova, I., G. Totkov, On Transferring of Traditional Learning Materials into Virtual Learning Environment, International Conference on Computer Systems and Technologies - CompSysTech'2003, Sofia, page IV.12-1,6.